

UNIVERSITATEA BABES-BOLYAI
FACULTATEA DE TEOLOGIE ROMANO-CATOLICĂ

BISERICA CATOLICĂ DIN M-CIUC
ÎN SECOLUL XX.

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător științific:

PROF. univ. DR. MARTON JÓZSEF

Candidat:

DARVAS-KOZMA JÓZSEF

2013

REZUMAT

Istoria Parohiei Romano Catolice „Szent Kereszt” nu a fost întocmită pînă acum, nici nu putea fi, deoarece lipsea prilejul prielnic, datorită interdicțiilor regimului comunist, timp de mai mult de 40 de ani. Publicațiile referitoare la istoria orașului, cât și autorii unor evocări au pomenit doar despre parohie. Au trecut mai bine de două secole și jumătate, de când Miercurea Ciuc a devenit parohie independentă. În secolele anterioare comunitatea a aparținut de parohia Sf. Petru și Pavel de la Cioboteni (Șumuleu-Ciuc). Procesul de urbanizare a lui Miercurea-Ciuc se datorează târgurilor săptămânale ținute în ziua de miercuri, cât și faptului că Episcopia Romano-Catolică din Ardeal a înființat, în ianuarie 1751, parohie independentă. La început parohia a avut enoriași puțini la număr, însă în a doua jumătate a secolului 20. numărul enoriașilor a crescut considerabil, de la această perioadă ea a devenit cea mai mare parohie din arhiepiscopie. Începând cu schimbările sociale fundamentale din decembrie 1989 se poate vorbi despre o etapă de tranziție, potrivit terminologiei specialiștilor români, o perioadă care a însemnat desființarea opreliștilor și a interdicțiilor de pînă atunci ce au caracterizat dictatura comunistă.

Tema mea de cercetare mi s-a conturat de la momentul când Preasfinția Sa, Arhiepiscopul mi-a încredințat administrarea Parohiei Szent Kereszt (Sf. Cruce) din M. Ciuc, începând cu 1 august 2000. Pentru mine asta însemna o provocare vizând renovarea lăcașurilor de cult din M. Ciuc și din Băile Harghita, cât și clarificarea situațiilor terenurilor și a bunurilor imobiliare confiscate de stat.

Cu ajutorul lui Dumnezeu, între anii 2001–2003 am ridicat Biserica Millennium. A urmat restaurarea interioară și exterioară a bisericii vechi ”Szent Kereszt” (Sf. Cruce), între anii 2004–2006. Am dispus, totodată, efectuarea săpăturilor arheologice necesare, atât în interiorul bisericii, cât și în jurul acesteia.

În cadrul cercetărilor științifice am efectuat studierea arhivei parohiale, frecventând totodată și biblioteca Muzeului Secuiesc din M. Ciuc, pentru îmbogățirea informațiilor. În urma descoperirii unor pietre din zidurile bisericii mi-am îndreptat atenția către cercetările vestigiilor trecutului. Am început cercetările în Arhivele Arhiepiscopiei din Alba-Iulia, am dat de două documente importante, două ”visitatio canonica” datate înainte de 1750. Documentele sunt mărturii despre existența unei capele sfințite în onoarea Sfintei Fecioare (Visitatio Beatae Mariae Virginis), aproape de piața orașului unde au fost celebrate liturghii în fiecare zi de târg, miercurea.

Documentele și obiectele descoperite m-au determinat să continui cercetarea și cunoaștere activității parohiei, cât și prezentarea detaliată a acestei activități.

Întocmirea unei lucrări privitoare la istoria parohiei din M. Ciuc din sec. al 20-lea are scopul de acoperi o lacună considerabilă în cunoașterea comunității. Intenția mea este de a oferi informații, atât cercetătorului științific, cât și celui laic, despre viața plină de vicisitudini a comunității, despre perioada organizării parohiei, despre întemeietorii și a conducătorii acesteia, cât și despre suportul material care a reprezentat o grijă deosebită până în zilele noastre. Am convingerea că prin cunoașterea acestor date ne vom apropia și mai mult de cunoașterea problemelor de îndrumare a parohiei, ne vor dezvălui directivele arhiepiscopiale și de cunoaștere a misiunii religioase și naționale a parohiei. Pentru cercetătorul de la începutului secolului al XXI-lea care compune o prezentare retrospectivă privind istoria comunității timp de șase secole și jumătate și a istoriei parohiei timp de două secole și jumătate, este o provocare de a acorda atenție tradițiilor străvechi cât și datinilor de odinioară ale justiției. Totodată, această retrospectivă are menirea de a-i determina pe cei interesați că, pe lângă lămurirea unor izvoare descoperite și prelucrate, să abordeze cunoașterea comunității, nu numai din puncte de vedere geografic, dar și din punct de vedere istoric și cultural.

Printre obiectivele fixate de mine a figurat intenția de a prezenta acel efort depus în educarea și instruirea generațiilor tinere cât și activitatea depusă cu abnegație de către preoții și călugării parohiei, cât și rolul mass-mediei, de a arăta împrejurările organizării și funcționării școlilor, spiritul de sacrificiu al dascălilor și al fețelor bisericești, cât și descrierea dezvoltării filialelor, a stăruințelor acestora pentru a deveni independenți.

Printre obiectivele mele a figurat, bunăoară, scopul de a familiariza pe cei inițiați cu vicisitudinile vieții monahale, referitoare la unele probleme cu care lucrările de până acum s-au preocupat în mică măsură. Este vorba de acei parohi și capelani care au activat aici, cât și despre viața culturală, despre comunitățile religioase, și nu în ultimul rând despre acea comoară specifică parohiei: publicația Egyházközségi Apostol (Apostolul Parohiei), care a debutat în 1948, la Bobotează, însă drumul său mântuitor a fost curmat brusc de regimul comunist. Începând cu anul 2004, micul jurnal a reînviat și-și îndeplinește misiunea săptămânal, de duminică până duminică. Am parcurs mărturisirile despre procesul de reînnoire petrecut în viața acestei comunități, pentru ca mai târziu un istoric devotat cauzei să leagă evenimentele relatate, cu scop didactic.

Să dea Dumnezeu ca toate aceste cunoștințe să ne ajute ca în viitor să putem sluji cauza Domnului Iisus Hristos ca „acies bene ordinata” într-o unitate indestructibilă și cu devotament permanent, chiar dacă slujirea Evangheliei cere sacrificiul suprem.

În întocmirea istoriei parohiei mi-a servit drept îndrumător studiul d-lui profesor dr. Marton Jozsef ”Punctele de reper ale istoriei Arhiepiscopiei de la Alba Iulia în secolul 20. Obiective pentru scrierea istoriei parohiilor”.

Deoarece Arhiepiscopia din Alba-Iulia și-a sărbătorit în 2009 aniversarea de o mie de ani de la înființare, a parte a pregătirii sărbătorilor milenare o constituie prezentarea trecutului Arhiepiscopiei și publicarea acestui studiu. În întocmirea istoriei parohiei m-am concentrat îndeosebi asupra sec. 20, pentru că acest veac a pus la încercare deosebită întreaga diaceza cât și pe oamenii care trăiesc în această regiune, atât din punct de vedere politic, dar și din punct de vedere social. Secolul 20. prezintă cu provocările sale și cu procesele de metamorfoză ale regiunilor numeroase evenimente istorice și de istorie a bisericii care au avut influențe asupra structurii interioare a bisericilor alcătuitoare și care se prezintă în istoria parohiilor ca un fir roșu.

În munca mea de cercetare care a solicitat mult timp și o aprofundare temeinică, am făcut lente progrese deoarece izvoarele scrise referitoare la M. Ciuc și la satele din Bazinul Ciucului au fost păstrate doar din sec. 14. (este vorba despre decimalele papale din 1332–1336, păstrate în Arhivele Vaticanului). Protopopiatul Principal din Telegd a fost alcătuit atunci din Protopopiatul Secundar din Ciuc, Gheorgheni și Casinului, și în cadrul acestei structuri au plătit decimale doar 16 preoți de pe teritoriul Ciucului de Sus și Ciucului de Jos de astăzi. Pe lângă această sursă valoroasă datele s-au înmulțit doar de la sec. 16. Această lacună se explică prin invazia repetată a tătarilor împotriva Ciucului din sec. 14., urmată de distrugerile invaziei turcești din 1421, 1432, iar mai târziu, de la mijlocul secolului prin atacurile hoardelor turcești și moldovene, apoi prin distrugerile din timpul dominației lui Székely Mózes (Moise Secuiul) și a generalului Basta, și îndeosebi prin invazia de răzbunare a turcilor și a tătarilor din anii 1657–1661. În urma acestui atac s-au mistuit 26 sate cu biserică, împreună cu sursele scrise. Această invazie a fost depășită privind distrugerile de invazia condusă de Thököli Imre de la Ciucul de Jos până la Șumuleu, iar în Ciucul de Sus de invazia tătarilor din 1694.

În ceea ce privește trecutul îndepărtat care s-a mistuit ori s-a păstrat în amintirea oamenilor doar lacunar, servește ca punct de reper necesar pentru prezentarea și cunoașterea trecutului necunoscut materialul identificat al cercetărilor arheologice, eventual însemnările arheologilor și ale cercetătorilor topografi, cât și conținutul real sau ascuns al conștiinței populare, fără a exagera importanța tradiției.

Următoarele trei secole nu au cruțat deloc această regiune și pe orașul M. Ciuc. În primul război mondial partea cea mare a materialului arhivistic s-a nimicit. Sursa principală de cercetare, arhiva parohiei M. Ciuc și Domus Historia, printre altele, s-a mistuit în flăcări în 1916. Materialul de arhivă a Județului Ciuc a fost mutat, în 1944, cu apropierea frontului în partea de vest a țării, dar a fost nimicit și acesta în timpul bombardamentului asupra lui Zalaegerszeg, în 1945. Ulterior, o parte a materialului de arhivă păstrat a fost trimisă în moara de hârtie din Bistrița, cealaltă parte a dispărut în adâncurile magaziiilor. În timpul dictaturii comuniste parohii nu au înregistrat în scris evenimentele din precauție, ca nu cumva notarea evidenței evenimentelor reale să fie folosită împotriva lor într-un proces intentat.

Pe lângă materialul bogat al Arhivei Arhiepiscopiei de la Alba-Iulia o altă sursă de valoare deosebită au constituit procesele verbale și dosarele întocmite timp de șase decenii și jumătate de parohia locală din sec. 20., publicațiile de presă periodică apărute cândva în M. Ciuc, și păstrate în Biblioteca Națională Széchenyi, printre care "Csíki Lapok" (Foile din Ciuc), "Csíki Néplap" (Foaia populară a Ciucului) și altele. Pe lângă acestea m-a ajutat materialul păstrat în Arhiva Muzeului de Istorie Militară de la Budapesta, cât și materialul păstrat în Arhiva de Istorie Militară de la Viena (primele hărți militare austriece – Ardealul și Banatul timișan, Arcvanum, Budapest 2005. DVD-ROM). Mi-au servit drept ajutor prețios Arhiva Județeană Harghita, Biblioteca de la Muzeul Secuiesc, secția de documente a Bibliotecii Județene "Kájoni János" (Johannes Kájoni), cât și arhivele parohiilor din regiunea Ciucului. Am răsfoit cu interes și cu folos presa transilvăneană contemporană, cât și studiile și cărțile de specialitate care au dezvăluit secretele erei comuniste. M-am apropiat cu mult respect și considerație de acei martori seniori ai regiunii care au ajuns la o vârstă respectabilă și cu al căror ajutor am putut cuprinde secolul studiat, dat fiind prilejul că mulți dintre acești martori erau în viață și în deceniile 8–9 ale secolului trecut. Ei mi-au oferit posibilitatea de a aduna cât mai multă informație și ale cărei concluzii m-am străduit să prelucrez și să interpretez într-un mod selectiv.

Din punct de vedere structural gruparea în trei unități a însemnat soluția prin care m-am încadrat în respectarea ordinii cronologice a evenimentelor și am încercat chiar ca în sfera de influență și de motivare a acestor evenimente să pot forma o imagine cât mai cuprinzătoare despre viața plină de vicisitudini a parohiei din M. Ciuc, dar măreață viață.

În primul capitol prezint date geografice despre M. Ciuc, aflat în mijlocul Bazinului Ciucului, cât și pe acele evenimente istorice care au favorizat în bună măsură înființarea și devenirea de oraș a localității. A fost piața formată pentru târgurile din zilele de miercuri și luată din perimetrul așezămintelor de la Jigodin, din Ciucul de Jos, cât și al teritoriului Topliței,

aparținând Ciucului de Sus și care a devenit nod de circulație care putea fi abordat din toate direcțiile, deoarece se afla la o distanță de o zi călare, de celelalte târguri, concentrând germenii orașenizării. Linia dezvoltării nu este nici pe departe așa de simplă încât să putem lămuri dintr-un singur unghi. Alături de acest proces referitor la M. Ciuc, s-a creat o situație specifică în legătură cu teritoriul orașului, motiv pentru care viitorul oraș a rămas în urmă privind dezvoltarea. În timp ce în alte orașe fixarea privilegiilor depindea de puterea burgheziei, în M. Ciuc acest proces a fost îngreunat timp de mai multe secole datorită unor datini privind moștenirea (se putea stabili doar prin moștenirea lotului de pământ). Este vorba aici despre dreptul de a se stabili al acelor oameni care nu aparțineau de comunitatea secuiască ciucană (negustori, meșteșugari ș.a.m.d. În felul acesta privilegiile primite de la principe, mai bine zis de la Guvernul pentru locuitorii orașelor, în realitate au frânat dezvoltarea orașului cât și a parohiei înființate în 1751. Mi se pare ciudată această situație, când în Țara Secuiască 12 comunități au dobândit până în secolul 18. privilegiile de natură urbană cât și alte privilegii privitoare la favorizarea schimbului de mărfuri. Mai mult de jumătate din aceste comunități și-a pierdut rangul de oraș în timpul dualismului, cât și în urma reorganizării administrative. Cum se explică faptul că unele comunități, printre care și M. Ciuc, au reușit să păstreze pe aceste privilegii, pe când altele le-au pierdut pe acestea? Pentru că în procesul de urbanizare pe lângă potențialul economic și pe lângă gradul de urbanizare, cât și pe lângă privilegiile, rolul cel mai important a avut funcția administrativă. După introducerea sistemului de județ, în 1876 M. Ciuc a primit statutul de reședință de județ, și cu aceasta a început cu pași intenși o intensă dezvoltare și o evoluție impunătoare.

Au fost ridicate edificii moderne care au găzduit aproape patruzeci de instituții județene, iar orizontul se lărgeste și mai mult. De la 1897 s-au inaugurat transportul și circulația feroviară. În oraș se stabilesc mai mulți funcționari, împreună cu familiile lor. Procesul de dezvoltare s-a intensificat odată cu cristalizarea intenției apărută cu ocazia serbărilor milenare și a Sfântului An, ca Gimnaziul Principal Romano-Catolic de la Șumuleu Ciuc să fie mutat în Miercurea Ciuc. Clădirea cea nouă a Gimnaziului Principal a fost sfințită la 5 iunie 1911 de către episcopul Majláth. Începând cu această dată viața orașului secuiesc a fost definită de către cele două instituții de bază, biserica și școala, mai ales în perioada interbelică.

Capitolul al II-lea cuprinde perioada între înființarea parohiei până la 1920. Am acordat importanță faptului că pe baza izvoarelor existente să prezint pe acei parohi, capelani și capelani vicari despre care nu a fost întocmită până acum o evidență exactă. Au depus o activitate prodigioasă și asociațiile religioase, cât și călugării care au slujit periodic. Preoții, împreună cu enoriașii laici au susținut necesitatea transmiterii valorilor creștinești și ale

valorilor etice în condițiile din Ciuc, prin cultivarea raportului între ei și presa, și opinia publică, asumându-și responsabilitatea editării unui ziar, organul de presă cel mai avizat al formării și dezvoltării comunității. Obiectivul lor a fost informarea continuă a oamenilor despre problemele orașului, ale județului sau chiar ale țării, ale lumii înconjurătoare. Periodic și-a găsit spațiu și problema economică, contribuția bisericească. Patronul bisericii a fost orașul, el a administrat loturile de pământ luate din avutul obștesc secuiesc pentru susținerea bisericii. În 1871 a intrat în vigoare legea posesiunii proporționale, a cărei aplicare s-a tergiversat până la primul război mondial. Atunci puterea a depozat parohia de terenurile de pădure și de ogoare, necesare în menținerea existenței.

Am evidențiat străduința comunității parohiale pentru construirea unei biserici, cât și destinul comunității în timpul Primului război mondial, arătând și pierderile materiale și sufletești cauzate de război. La sfârșitul capitolului am prezentat viața ”autonomă” a filialei de la Jigodin, începând cu asocierea și până la autonomie.

În capitolul al treilea am arătat acele transformări politice și sociale care au influențat existența parohiei de la 1920 până în zilele noastre. A urmat prezentarea stării parohiei în cadrul juridic românesc, cât și arătarea funcționării în drept a singurei școli confesionale. Paralel cu dezvoltarea parohiei și a orașului „locuitorii au fost catolici, așa cum au bărbați sau femei; nici nu putea fi altfel. Principiile catolice au tras limita între binele și răul, între lucrurile acceptabile și inacceptabile”. Potrivit principiilor Evangheliei catolice au avut întotdeauna toleranță față de cei care erau de altă religie. Odată cu schimbarea imperiului petrecute pe teritoriul comunității bisericile istorice au organizat și ele structura lor bisericești”. Având în vedere că erau creștini cu toții, aici viața era creștină, iar creștinismul este catolic. După ce pe alocuri au apărut mici neînțelegeri care în aparență păreau de natură religioasă, în realitate era altfel, erau de natură politică. Conviețuirea era determinată de influențe reciproce și de realitatea istorică.

Cu toate că Școala secuiască Superioară KALOT s-a format independent de parohia de la M. Ciuc, a avut o influență pozitivă asupra vieții comunității. În cadrul Școlii a pornit învățarea socială a catolicismului. Se pot urmări consecințele acestei sensibilități sociale, îndeosebi în timpul celui de-al doilea război mondial și după război, de exemplu hrănirea copiilor flămânzi în spiritul ajutorului și al legăturii cu biserica. Chiar și deceniile bogate în evenimente au necesitat a trecere în revistă a rețelei școlare, cât și prezentarea vieții și dezvoltării comunității în urma activității preoților după schimbarea regimului, mai ales că această comunitate a crescut nu numai numeric, dar și din punct de vedere teritorial. Începând cu 1956 Băile Harghitei, aflată la înălțimea de 1360 m peste nivelul mării a devenit filiala parohiei de la M.

Ciuc. Sprijinul acordat filialei a dus la formarea unei parohii independente, rămasă în continuare sub administrarea parohiei Sfânta Cruce (Szent Kereszt) de la M. Ciuc.

Principiul meu fundamental era ca pe baza izvoarelor disponibile sau descoperite de mine să prezint schimbarea vieții din sec. 20 a parohiei din M. Ciuc, cât și schimbările petrecute în spiritul cerințelor politice și ideologice, împreună cu încercările de reorganizare și de înnoire pentru a corespunde noilor provocări. Prezentarea problematicii anunțate s-a făcut potrivit acestor principii, iar în viitor poate fi completată într-un studiu și mai amplu, dând posibilitatea unei alte abordări a problematicii.

Aș vrea să-mi exprim recunoștința față de mentorul meu spiritual, profesorul meu îndrumător, Msgr. Marton József care a acceptat îndrumarea științifică a cercetării mele pentru răbdarea și pentru spiritul de ajutor dovedit în cursul activității mele de cercetare. Simt datoria de a-i mulțumi cu multă recunoștință pentru îndrumarea inițială a domnului profesor dr. Csucsuja István, cât și domnului profesor dr. Holló László pentru ajutorul acordat și pentru încurajare, și nu în ultimul rând mulțumesc Catedrei de Teologie Romano-Catolică a Universității Babeș-Bolyai de la Cluj pentru că am avut bucuria de a se număra printre discipolii săi, totodată și prietenilor mei, conducătorilor diferitelor instituții, laici și bisericești, lucrătorilor din arhive care m-au ajutat de câteori am avut nevoie. Mulțumesc domnului Sárközi Sándor, profesor piarist pentru osteneala dovedită cu multă grijă în timpul lecturării stilistice a textului întocmit. Și în încheiere simt datoria de a-i mulțumi Bunului Dumnezeu și părinților mei pentru totul ce am primit de la ei, dascălilor mei, pentru că am putut realiza și eu ceea ce așteaptă de la mine biserica mea, și ceea ce ”a cerut patria mea”.

Sinodul al II-lea de la Vatican era un mare eveniment în istoria bisericii din sec. 20., în urma căruia a început reînnoirea bisericii catolice. Corifeii Sinodului au dorit o renaștere cu mila Sfântului Duh, dacă vream să reînnoim comunitatea noastră. După evenimentele de la 1989 a sosit timpul reînnoirii, a însușirii milei oferite și a conviețuirii cu aceasta și în diacesa de la Alba-Iulia. În primul rând a avut loc misiunea populară în 1990 în fiecare parohie și filială (via purgativa). A urmat Sinodul diacesian ale cărui pregătiri au durat timp de patru ani și care a însemnat duhul iluminării (via illuminativa). Ceea ce la început părea neclar, mai târziu a fost clarificat. În anul 2000 al Întrupării Cuvântului Dumnezeiesc sinodul diacezian a fost opera milosteniei, totodată și rezultatul strădeniei umane. Preoți, călugări, călugărițe și enoriași laici au studiat realitatea transilvăneană: situația diecezei, misiunea și importanța ei în societate, în lumea aflată în plină transformare, în lumina învățăturilor Sinodului al II-lea de la Vatican. Sinodul diecezei a avut loc între 24–29 septembrie, la locul de pelerinaj al Sfintei Marii de la Șumuleu-Ciuc și în Gimnaziul Principal Romano-Catolic din M. Ciuc.

Evenimentul final al Sinodului a constituit slujba recunoștinței celebrată în Catedrala de la Alba-Iulia. Al treilea moment a constituit jubileul înființării de 1000 de ani a diacezei de către Ștefan cel Sfânt și care a culminat la 29 septembrie 2009 în Catedrala de la Alba Iulia. În timpul pregătirilor dl. prof. Marton József a subliniat, în primăvara anului 2006 la ședința de coroană a protopopiatelor, necesitatea întocmirii istoriei parohiale, îndeosebi a celei referitoare la sec. 20. Studiul său a apărut în revista de specialitate ”Studia Theologica Transsylvaniensia”. A urmat a activitate a preoțimii. Mulți s-au identificat cu biserica, cu comunitatea (via unitiva), și au urmat și rezultatele.

Scopul cercetării mele, după cum am semnalat și în Introducere, a fost prezentarea comunității catolice din M. Ciuc, în sec. al 20. După o stagnare de mai multe secole orașul M. Ciuc a trecut printr-o dezvoltare exuberantă în a doua parte a sec. 20., și a devenit cea mai mare parohie a diacezei.

Cauzele stagnerii amintite trebuie căutate, după opinia mea, în origine și în modul de gândire secuiesc, dar mai ales în tradiție având o forță unificatoare și un efect de frână în calea dezvoltării. Pe lângă serviciul militar, până la începutul sec. 20. un rol determinant a avut faptul că secuierul liber a fost administratorul factorilor de producție (ogor, pășune, pădure). Legea din 1871 privind secularizarea a atras după sine grave transformări economice, în urma cărora familiile au ajuns la sapă de lemn, iar exodul a devenit un fenomen general. Fără cunoașterea acestei realități ar fi greu de înțeles istoria comunității catolice din M. Ciuc.

În ceea ce privește orașul M. Ciuc poziția lui centrală l-a predestinat la organizarea târgurilor săptămânale, și în urma acestei situații a devenit oraș. În procesul de devenire a orașului privit în sens modern a însemnat un sprijin în funcția administrativă legea de la 1 iulie 1876, referitoare la orașul M. Ciuc, însă prin aceasta și-a pierdut caracterul său omogen, cât și pe legea privind moștenirea secuiască. Situația nou creată a deschis porțile în fața oricărui cetățean doritor să se stabilească aici (meșteșugar, cetățean).

Monografia comunității din M. Ciuc nu a existat până în momentul de față. Parohia nu a păstrat nicio informație, în afară de scurte informații. Prin urmare cercetarea a necesitat timp îndelungat, dar nu a fost fără rost pentru că documentele descoperite au însemnat pentru mine adevărate revelații. Am reușit să lămuresc în primul rând faptul că înființarea parohiei Sf. Cruce (Szent Kereszt) – care a avut loc relativ târziu, în 1751, datorită contribuției lui br. Sztoyka Zsigmond Antal și a conducerii orașului – nu s-a realizat fără antecedente. Capela numită după Sf. Fecioară a existat probabil de la sfârșitul sec. al 14.

Parohia independentă de la M. Ciuc nu a primit din moșiile bisericii mamă de la Șumuleu-Ciuc, de aceea orașul M. Ciuc s-a angajat ca patron al înființării noii parohii cât și al

responsabilității privind administrarea acesteia. Patronatul însă a avut repercusiuni asupra activității parohiei. Privilegiul patronatului (8 august 1558) și sistemul specific de moștenire l-a apărat pe de o parte în menținerea autonomiei, pe de altă parte l-a împiedicat în dezvoltare, până la prima organizare teritorială (1876). De la această dată începe construirea clădirilor impozante ale orașului. Viața economică și spirituală a orașului și-a luat avânt după serbările mileniului și după organizarea Anului sfânt din 1900. În mod deosebit episcopul Lonhart a fost cel care a sprijinit străduința micilor comunități: a anexat Jigodinul, filiala lui Lelicieni, de M. Ciuc, în așa fel ca Jigodin a primit autonomie!

În fundamentarea reînnoirii sufletești, spirituale de la începutul sec. 20. este inestimabilă activitatea inovatoare a episcopului Gróf Majláth G. Károly, ceea ce a însemnat totodată un punct de sprijin pentru enoriașii ciucani în timpul acelor ani vitregi ai războiului.

Viața preotului parohial a avut legături strânse în cele mai multe cazuri cu situația politică și socială. O parte a conducerii locale s-a lăsat prins în vârtoarea liberală în timpul luptei culturale: a propagat naționalizarea școlilor confesionale și a atacat pe preoții bisericii. Nici în calitate de patron nu s-au dovedit administratori pricepuți, deoarece nici legea lotului de pământ și a pădurii din anul 1871 nu a fost aplicată în mod echitabil. În urma aplicării greșite a secularizării pământului familiile au rămas nedreptățite, s-au sărăcit. S-a generalizat emigrarea cauzată de transformarea economiei. Din cauza sărăciei enoriașii ciucani au simțit și mai puternic povara obligatorie a contribuției religioase, cu care trebuia asigurată leafa preoților și a învățătorilor confesionali. De aceea am urmărit acest sistem al contribuției religioase, introdus în 1804 și prezentat până în 1918, chiar până în zilele noastre, ceea ce a umbrit raportul dintre preoții și enoriașii.

Viața parohiei s-a desfășurat în legătură strânsă cu situația politică și socială. Această legătură este explicabilă îndeosebi pentru anii 1914–1920, 1940–1945, 1968–1984, și chiar pentru anii de după 1989. Refugiile, condițiile de război, schimbările de regim, industrializarea și urbanizarea, dictatura regală și cea comunistă au avut efecte profunde asupra enoriașilor noștri care au alcătuit majoritatea locuitorilor.

Spiritul de sacrificiu și de autoapărare al parohiei și al orașenilor ilustrează înființarea școlii confesionale, în 1919, care a funcționat pînă în 1948. În 1916 și în 1945 a fost renovată biserica jefuită, în 1928 au construit parohia. În această activitate fructuoasă depusă în slujba comunității s-au evidențiat Comunitatea Altarului, Asociația de Rosariu și Congregația Maria. Liga Populară Catolică, cât și Asociația Catolică a Femeilor au asigurat unitatea în forță și în acțiune, au îndrumat și au ajutat. Majoritatea enoriașilor a solidarizat întotdeauna cu preotul lor. În 1946, de exemplu, în timpul secetei și al sărăciei au cumpărat preotului sosit recent o

vacă de lapte. În perioada între 1953–1955 când era un preot colaborator cu regimul comunist, biserica a ajuns pustie, deoarece enoriașii nu au frecventat slujba celebrată de acest preot care a criticat și pe episcopul său, au mers la biserica vecină sau la Șumuleu. În perioada dinamică a urbanizării și a industrializării, între anii 1968–1984 a avut loc o stratificare printre enoriașii băștinași și printre cei stabiliți mai târziu. Ambele comunități au solicitat serviciile bisericii, dar cei sosiți din comunele apropiate erau atașați încă mult timp parohiei lor. Stratificarea menționată a dispărut treptat timp de două decenii în urma apariției și dezvoltării unui tineret născut la M. Ciuc. Pe lângă liceul existent au fost înființate patru licee industriale. Profilul și orientarea acestora oglindesc cerințele epocii.

Despre starea socială a orașului M. Ciuc am primit o imagine orientativă din statisticile recensământului de la începutul anului 1992. Aceste date oglindesc situația din 1991. Astfel imaginea locuitorilor activi în 1992 se prezintă în felul următor, după ocupație: în agricultură 989 capete, industria de prelucrare: 10.110 capete, industria de construcții: 1302, comerț: 2369, circulație și telecomunicații: 1521 capete, în căutarea primului loc de muncă: 746 persoane, alte ocupații: 6680. Total 23.717 persoane. Stratificarea populației inactive: elevi: 10.205, pensionari: 5448, casnică: 1208, îngrijiți în familie: 5145, îngrijiți de stat: 46, alții: 459. Total: 22.511 capete. Nr. total al locuitorilor: 46.228, care include și numărul locuitorilor din Jigodin, Toplița-Ciuc, Șumuleu-Ciuc, cât și Harghita Băi cu cei 4500 de locuitori.

În viața parohiei un rol important revine apostolatului de presă. Această activitate s-a inițiat încă în 1948 de parohul Antal Jozsef, și reorganizată în 2004. Ziarul Apostolul Parohiei se adresează tuturor păturilor comunității, de duminică până duminică: enoriașilor care frecventează biserica în mod permanent, bolnavilor, vârstnicilor și se adresează și celor care încă nu s-au pronunțat. Ediția nouă a Apostolului Parohiei nu se deosebește de cea veche, unul dintre obiectivele principale fixată încă de la apariție este ajutorul dat comunității parohiei în străduința lor de a-și adânci credința și să o ducă și în căminele lor. Obiectivul inițial a fost concret de către paroh în felul următor: întărirea credinței și a vieții morale, și informarea potrivită despre evenimentele petrecute în comunitate. Pagina a 4-a a se adresează exclusiv copiilor și tineretului școlar, care săptămânal caută răspuns la problemele lor publicate pe paginile ziarului. Presa conduce la Bunul Dumnezeu în mod creativ și instructiv.

La începutul secolului 20. printre enoriașii parohiei s-au numărat mulți negustori de origine armeană sau familii cu variate meșteșuguri (Fejér, Vákár, Dájbukát, Dávid, Száva, Dazbég, Ajtony, Szentpétery). Ei au devenit secui deja până în 1848. Păstrează însă originea lor, câteodată organizează reuniuni. Ei se numără printre enoriașii cei mai devotați parohiei.

Matricolele servesc puncte de reper sigure în privința vieții religioase și confesionale. Numărul căsătoriilor și al botezurilor ilustrează afirmația potrivit căreia creșterea încrederii și a speranței favorizează căsătoriile cât și numărul copiilor. Așa s-a întâmplat între anii 1896 și 1912 sub influența serbărilor Mileniului și a Anului Sfânt, apoi între anii 1940 și 1944, după al doilea dictat de la Viena. Mai târziu, când episcopul Marton Aron și-a recâștigat libertatea și a început vizitele în diaceză, a crescut simțitor numărul căsătoriilor și al celor botezați .

În pregătirea primei împărtășanii au luat parte cu multă abnegație călugărițele Vicențiu cât și frații sociali, iar după 1948 capelanii. De la începutul sec. 20. are loc aproape anual miruirea. Este o consecință a vizitelor dese efectuate de către episcopul Mailath în școlile gimnaziale, la spitale și la bisericile parohiale. Urmașii lui au continuat ritualul într-un ciclu de cinci ani, ee la schimbările din 1989, bianual, iar după 2003 în fiecare an. În 1995 parohia de la Jigodin și cea numită Sf. Augustin au primit autonomie. De atunci numărul căsătoriilor este între 60 și 100. Căsătoriile mixte pe nivel de oraș variază în jur de 30%.

O dată cu creșterea numărului comunității s-a impus necesitatea asistenței de capelani. Aceștia între anii 1887 și 1915 și-au desfășurat activitatea de preot pe lângă paroh. Între anii 1916–1922 ei nu au slujit, în această perioadă parohul a fost asistat de către profesorii de gimnaziu superior. De la 1922 un capelan local se afla lângă paroh, de la 1975 doi, de la 1989 au activat patru capelani, care au celebrat slujbe nu numai la parohia locală, dar și la Jigodin, și la Băile Hargitei, ținând lecții de religie, pregătiri și slujbe religioase.

Enoriașii respectă tradițiile religioase, țin foarte mult de aceste tradiții. Drept exemplu elocvent servește serbarea hramului bisericii la 14 septembrie în fiecare an, de la începutul sec. 20. Această dată a fost respectată cu strictețe chiar și în anii dictaturii, nu au fost dispuși să țină această tradiție în ziua de duminică. La fel este respectată și ordinea slujbelor celebrate în cursul anului bisericesc, cât și evlaviile și obiceiurile populare, fie vorba despre rorate, despre obiceiuri legate de Crăciun, sfințirea de domiciliu, via crucis ținută în timp de post mare înainte de Paști, adorația ținută pentru bărbați la Vinerea Mare, sfințirea bucatelor cu ocazia sărbătorilor de Paști, procesiunea desfășurată cu ocazia Zilei Domnului, pelerinajul de la Șumuleu, litaniiile în lunile mai și iunie, evlavia de Rosariu ținută în luna octombrie. Continuarea acestor tradiții impune ca tinerii din comunitate să îmbrace portul secuiesc cu ocazia primei împărtășanii și a miruirii.

Prin cunoașterea și studierea istoriei bisericii și a comunităților bisericești omul credincios va cunoaște și va înțelege mai bine Biserica, prin aceasta va crește dragostea și atașamentul față de biserică.

Am încercat ca în lucrarea de față să prezint istoria comunității bisericești de la M. Ciuc din sec. 20., ceea ce reprezintă comunitatea cu Diaceza de la Alba-Iulia și care ce încadrează în sens definitiv în istoria Diacezei Principale. Să dea Bunul Dumnezeu ca această lucrare să fie un mijloc potrivit pentru cei care doresc să cunoască temeinic istoria acestei parohii mari, și prin aceasta să devină părtași activi ai formării istoriei noastre după voința lui Dumnezeu!

Cuprins

CUPRINS	1
INTRODUCERE	3
ABREVIERILE FOLOSITE	10
1. PREZENTAREA LOCALITĂȚII MIERCUREA-CIUC	15
1.1. DENUMIREA, AȘEZAREA, CONDIȚIILE NATURALE ȘI GEOGRAFICE ALE ORAȘULUI	15
1.2. MIERCUREA-CIUC O AȘEZARE DE SECUI	20
1.3. PROCESUL DE URBANIZARE A LOCALITĂȚII	26
1.4. EXCURS: GUVERNAREA ECLESIASTICĂ ÎN PERIODA 1896-1914	49
1.4.1. <i>Episcopul Lönhárt Ferenc</i>	49
1.4.2. <i>Episcopul contele Mailáth Gusztáv Károly</i>	51
1.5. RECAPITULARE	67
2. ISTORICUL DE LA FONDAREA PAROHIEI „SFÂNTA CRUCE” PÂNĂ ÎN ANUL 1920	70
2.1. FONDAREA PAROHIEI „SFÂNTA CRUCE”	70
2.2. PREOȚII PAROHIEI „SFÂNTA CRUCE”	74
2.2.1. <i>Parohii parohiei „Sfânta Cruce” din Miercurea-Ciuc</i>	74
2.2.2. <i>Capelanii din cetate și din oraș</i>	83
2.2.3. <i>Ordinea liturgiilor</i>	89
2.3. ORDINELE CĂLUGĂREȘTI ȘI ASOCIAȚII RELOGIOASE PÂNĂ LA SCHIMBAREA PUTERII STATALE	91
2.3.1. <i>Fiicele carității Sfântului Vincențiu de Paul de la Orfelinat</i>	91
2.3.2. <i>Asociația Maria</i>	93
2.3.3. <i>Asociația Altarului</i>	96
2.3.3.1. <i>Asociația Centrală</i>	96
2.3.3.2. <i>Asociația din Miercurea-Ciuc</i>	99
2.4. DE LA PRESA LOCALĂ PÂNĂ LA „APOSTOLUL PAROHIEI”	102
2.5. IZVOARELE ECONOMICE ALE PAROHIEI „SFÂNTA CRUCE”	114
2.5.1. <i>Contribuția bisericească în Secuine până în anul 1848</i>	116
2.5.2. <i>Legea contribuției bisericești din 1848</i>	118
2.5.3. <i>Stabilirea quantumului contribuției în Miercurea-Ciuc și consecințele acestuia</i>	121
2.5.4. <i>Apropierea între adepții și adversarii sistemului</i>	125
2.5.5. <i>Divergențele dintre parohul parohiei „Sfânta Cruce” și funcționarii statului</i>	127
2.5.6. <i>Deputații din Ciuc pentru preluarea de către stat a contribuției bisericești</i>	131
2.5.7. <i>Stabilirea contribuției între anii 1914-1920</i>	135
2.5.8. <i>Idem între 1920-1948</i>	138
2.6. PAROHIA „SFÂNTA CRUCE” DIN M-CIUC LA ÎNCEPUTUL SEC. AL 20-LEA	144
2.6.1. <i>Problema edificării unui nou lăcaș de cult</i>	145
2.6.2. <i>Parohul Szekeres József în anii de restriște</i>	149
2.6.3. <i>Situația orașului în anii primului război mondial</i>	155
2.6.3.1. <i>În vreme de război</i>	160
2.6.3.2. <i>Normalizarea vieții publice</i>	168
2.6.3.3. <i>Despre reconstruire și despăgubiri</i>	177
2.6.3.4. <i>Daunele psihologia ale războiului</i>	186
2.7. FILIALA DIN JIGODIN	201
2.7.1. <i>Tendențe către secesinul a Filialei Jigodin</i>	202
2.7.2. <i>Filiala Jigodin își schimbă parohia-primară</i>	205
2.7.3. <i>Jigodinul - Filiala autonomă a parohiei</i>	207
2.7.4. <i>Inflorirea vieții spirituală</i>	213

2.8.	RECAPITULARE	230
3.	PAROHIA „SFÂNȚA CRUCE” DIN MIERCUREA-CIUC DIN 1920 PÂNĂ ÎN ZILELE NOASTRE	231
3.1.	INTERVENȚII ȘI INTERVENȚII POLITICE ȘI SOCIALE ASUPRA PAROHIEI ȘI A COMUNITĂȚII DE ENORIAȘI.....	231
3.1.1.	<i>Biserica Romano Catholică în cadru juridic românesc</i>	<i>238</i>
3.1.2.	<i>Școala primară confesională între 1919-1948.....</i>	<i>245</i>
3.2.	PAROHIA ȘI COMUNITATEA DE ENORIAȘI ÎNTRE CELE DOUĂ RĂZBOAIE MONDIALE	257
3.2.1.	<i>Ziditorul de parohie, Merza István</i>	<i>257</i>
3.2.2.	<i>Parohul Tóth Kálmán și clădirea noii parohii</i>	<i>263</i>
3.2.3.	<i>Bíró Ferenc – un paroh de mare prestigiu.....</i>	<i>266</i>
3.2.4.	<i>Asociațiile religioase</i>	<i>271</i>
3.2.4.1.	<i>Asociația Altarului din Ardeal.....</i>	<i>271</i>
3.2.4.2.	<i>Asociația Altarului din Miercurea Ciuc.....</i>	<i>272</i>
3.2.4.3.	<i>Congregația Sfânta Maria între cele două războaie</i>	<i>278</i>
3.2.4.4.	<i>Alianța Populară Catholică în Miercurea-Ciuc.....</i>	<i>283</i>
3.2.4.5.	<i>Acțiunea Catholică în Miercurea-Ciuc.....</i>	<i>294</i>
3.3.	ORDINE CĂLUGĂREȘTI ÎN ORAȘ ÎNTRE CELE DOUĂ RĂZBOAIE.....	300
3.3.1.	<i>Ordine bărbătești:.....</i>	<i>301</i>
3.3.1.1.	<i>Franțiscanii Observanți (OFM)</i>	<i>301</i>
3.3.1.2.	<i>Ordinul Școlarum Parum – Piaristii (OSCHP)</i>	<i>300</i>
3.3.1.3.	<i>Ordinul Jezuiților (S.J)</i>	<i>300</i>
3.3.1.4.	<i>Congregația Misionară (CM)</i>	<i>301</i>
3.3.2.	<i>Exerciții spirituale în Miercurea-Ciuc, între anii 1920-1940.....</i>	<i>302</i>
3.3.3.	<i>Ordine de călugărițe:</i>	<i>304</i>
3.3.3.1.	<i>Congregația „Fiicele Sfântului Vincentiu de Paul” (FdC)</i>	<i>304</i>
3.3.3.2.	<i>Societatea Surorilor Sociale (SSS).....</i>	<i>307</i>
3.4.	BISERICILE CREȘTINE SURORI DIN ORAȘ:.....	312
3.4.1.	<i>Greco-catolicii din Miercurea-Ciuc.....</i>	<i>312</i>
3.4.2.	<i>Comunitatea Ortodoxă din Miercurea-Ciuc</i>	<i>320</i>
3.4.3.	<i>Parohia Zonală Reformată din Miercurea-Ciuc.....</i>	<i>329</i>
3.5.	ȘCOALA POPULARĂ DE ARTE ȘI MESERII KALOT DIN ȘUMULEU-CIUC	338
3.6.	URMĂRILE CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL ASUPRA ENORIAȘILOR CATOLICI DIN MIERCUREA-CIUC.....	341
3.6.1.	<i>Planul de evacuare a Secuinii.....</i>	<i>345</i>
3.6.2.	<i>Refugiul enoriașilor</i>	<i>349</i>
3.6.3.	<i>Situația parohiei după trecerea frontului</i>	<i>357</i>
3.7.	REȚEAUA ȘCOLARĂ CATOLICĂ DIN MIERCUREA-CIUC.....	366
3.7.1.	<i>Școala primară catolică</i>	<i>368</i>
3.7.2.	<i>Colegiul Liceul Romano-Catolic din Miercurea-Ciuc.....</i>	<i>370</i>
3.7.3.	<i>Școala Normală de Institutori Catholică din Miercurea-Ciuc</i>	<i>373</i>
3.8.	EXCURS: GUVERNAREA ECLESIASTICĂ ÎN SEC. AL 20-LEA.....	377
3.9.	VIAȚA COMUNITĂȚII DE ENORIAȘI CATOLICE DUPĂ SCHIMBAREA REGIMULUI POLITIC.....	385
3.9.1.	<i>Parohul Antal József Antal între anii 1946-1953.....</i>	<i>390</i>
3.9.2.	<i>Redactorul publicației „Apostolul Parohial” Antal József.....</i>	<i>393</i>
3.9.3.	<i>Un preot „al păcii”, Fodor Gergely.....</i>	<i>400</i>
3.9.4.	<i>Antal József, paroh pentru a doua oară între anii 1955-1979.</i>	<i>401</i>
3.9.5.	<i>Viața parohiei și a comunității de enoriași în timpul parohului Borbély Gábor</i>	<i>401</i>
3.10.	HARGHITA BĂI : O ALTĂ FILIALĂ DEVENITĂ PAROHIE.	403
3.11.	RECAPITULARE	403
	CONCLUZII	409
	BIBLIOGRAFIE	412
	APPENDIX	412